

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

EKONOMSKI FAKULTET

Preddiplomski stručni studij „Poslovna ekonomija, smjer turističko poslovanje“

ZAVRŠNI RAD

**MIGRANTSKA KRIZA KAO PRIJETNJA RAZVOJU TURIZMA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

Luka Štenta

Zagreb, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

EKONOMSKI FAKULTET

Preddiplomski stručni studij „Poslovna ekonomija, smjer turističko poslovanje“

ZAVRŠNI RAD

**MIGRANTSKA KRIZA KAO PRIJETNJA RAZVOJU TURIZMA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

Student: Luka Štenta

Matični broj: 0065761098

Kolegij: Osnove turizma

Mentor: Prof. dr. sc. Oliver Kesar

Zagreb, rujan 2019.

LUKA ŠTENTA

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ZAVRŠNI RAD

(vrsta rada)

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, 30.09.2019.

Luka Štenta

(potpis)

Sadržaj

1. UVOD	6
1.1. Definiranje obuhvata istraživanja	6
1.2. Izvori podataka, korištene metode i ciljevi istraživanja	6
1.3. Struktura rada	7
2. OBILJEŽJA I TRENDOWI RAZVOJA TURIZMA U HRVATSKOJ	8
2.1. Obilježja i trendovi dosadašnjeg razvoja turizma	8
2.2. Aktualni trendovi i očekivanja od budućeg razvoja turizma	13
2.3. Značaj turizma za gospodarstvo Hrvatske	14
2.4. Negativni učinci razvoja turizma	17
2.5. Ograničavajući čimbenici budućeg razvoja turizma	18
3. SUVREMENA MIGRANTSKA KRIZA I NJEZIN UTJECAJ NA EUROPSKU UNIJU	20
3.1. Vrste migracija i njihov utjecaj na prostor, društvo i gospodarstvo	20
3.2. Migrantska kriza 21. stoljeća	21
3.2.1. Uzroci migrantskog vala	22
3.2.2. Obilježja ilegalnih migranata	24
3.3. Politika Europske unije prema migracijama	25
3.4. Pozitivni i negativni aspekti migrantskih kretanja na području Europske unije	28
4. UTJECAJ MIGRANTSKE KRIZE NA TURIZAM U HRVATSKOJ	30
4.1. Utjecaj migrantske krize na dolazak turista u Hrvatsku	30
4.2. Uloga medija u izvještavanju o migracijama	31
4.3. Utjecaj iseljavanja radne snage iz Hrvatske na doseljavanje stanovništva	32
4.4. Osjetljivost turizma na nasilne događaje	34
4.5. Neželjeni razvoj turizma u kontekstu migracija	35
5. ZAKLJUČAK	38
Literatura	40

Popis slika	41
Popis tablica	41
Životopis	42

1. UVOD

1.1. Definiranje obuhvata istraživanja

Turizam je danas jedan od glavnih pokretača Hrvatskog gospodarstva. U današnje vrijeme globalizacije neki nasilni događaji mogu značiti i više nego što možemo očekivati. Poznato je da se na turizam gleda kroz njegove pozitivne efekte dok migrantsku krizu gledamo s negativne strane kao nešto ozbiljno može naštetiti turizmu i to na više načina te okrenuti razvoj istoga u neželjenom smjeru. U ovom završnom radu definirani problem odnosi se na osjetljivost turizma na neke promjene u okruženju. Na temelju definiranog problema istraživanja predmet istraživanja ovoga završnog rada je utjecaj migrantske krize na daljnji razvoj turizma u Hrvatskoj.

1.2. Izvori podataka, korištene metode i ciljevi istraživanja

Podaci za ovaj završni rad prikupljeni su sekundarnim istraživanjem. Podaci su prikupljeni većinom iz navedenih knjiga u literaturi te bitnih internetskih stranica koje prate turizam u Hrvatskoj.

Metode koje su korištene u radu:

- povijesna metoda – postupak kojim se na temelju raznih dokumenata i dokaznog materijala može saznati sve što se u prošlosti dogodilo te kako i zašto se dogodilo.
- metoda deskripcije – postupak jednostavnog opisivanja ili očitavanja činjenica, procesa i predmeta u prirodi i društvu te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza, ali bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja.
- metoda sinteze – postupak znanstvenog istraživanja i objašnjavanja stvarnosti putem sinteze jednostavnih sudova u složenije.
- induktivna metoda – metoda kojom se na temelju pojedinačnih i posebnih činjenica dolazi do zaključka o općem sudu, odnosno od zapažanja konkretnih slučajeva dolazi se do općih zaključaka.

S velikim brojem ljudi u destinaciji postoji i veći rizik da taj broj počne opadati zbog nasilnih događaja te medija koji takve događaje mogu preuveličati. Svrha ovog istraživanja je prikaz

turizma u Hrvatskoj, prikaz promjene u razvoju turizma te osjetljivost turizma na promjene u okruženju izazvane suvremenom migrantskom krizom.

1.3. Struktura rada

Rad je strukturiran u četiri cjeline. U uvodnom dijelu rada objašnjava se predmet obrade i analize, ciljevi koji se žele postići istraživanjem i obradom izabrane teme te metode korištene u tu svrhu. Druga cjelina nosi naziv „Obilježja i trendovi razvoja turizma u Hrvatskoj“ te su u njoj opisani suvremeni trendovi u turizmu Hrvatske, značaj turizma za hrvatsko gospodarstvo te buduće odrednice prema kojima bi se trebao razvijati turizam u Hrvatskoj. Treća cjelina „Suvremena migrantska kriza i njen utjecaj na prostor“ definira migracije te objašnjava kako migrantska kriza utječe na Europu i na Hrvatsku. Četvrta cjelina „Utjecaj migrantske krize na turizam u Hrvatskoj“ objašnjava na koje sve načine migrantska kriza može naštetiti turizmu te odvesti njegov razvoj u neželjenom smjeru.

2. OBILJEŽJ I TRENDОВI RAZVOJA TURIZMA U HRVATSKOJ

2.1. Obilježja i trendovi dosadašnjeg razvoja turizma

Hrvatska pripada zemljama koje privlače posjetitelje više odlikama svoga prirodnog prostora i bogatstvom kulturno-povijesne baštine nego kvalitetom, raspoloživošću i/ili raznovrsnošću novostvorenih turističkih atrakcija.

Hrvatsku možemo podijeliti je na 3 turističke regije: hrvatsko primorje, gorska regija, panonsko-peripanonska regija.¹ Svaka od tih regija je jedinstvena, te posjeduje prirodna i kulturna bogatstva i dobra koja ju razlikuju od ostalih. Upravo u toj različitosti vidi se njena prednost u odnosu na konkurente, te na tim vrijednostima treba graditi turistički identitet koji će biti prepoznatljiv na svjetskom turističkom tržištu. Ne treba zanemarivati ni poboljšanje cestovne povezanosti i dobar geografski položaj.

Među prirodnim atrakcijama najvažnije mjesto imaju more, razvedena obala te mnoštvo otoka, ali i brojne očuvane prirodne plaže, kao i zelenilo i šumovitost velikog dijela teritorija. Hrvatska se, s obzirom na svoju ukupnu površinu, ističe i izuzetno velikim brojem turistički atraktivnih zaštićenih prirodnih područja, a prema bioraznolikosti nalazi se u europskom vrhu. Velik potencijal na turistički nerazvijenim područjima predstavlja turistička valorizacija područja uz Dunav, Savu, Dravu, Unu, Kupu, Cetinu i druge rijeke te uz jezera i ostale unutarnje vode. Osim prirodnih atrakcija vezanih uz more kao što su nacionalni parkovi Brijuni, Kornati i Mljet, Hrvatska ima i niz atrakcija povezanih s krškim fenomenima kao što su slapovi i sedrene barijere Plitvičkih jezera i rijeke Krke, stijene Velebita, spilje, ponori i druge krške atrakcije, te velik broj jedinstvenih nacionalnih parkova i parkova prirode na kontinentalnom području kao što su, među ostalim, NP Risnjak, PP Žumberak-samoborsko gorje, PP Lonjsko polje, PP Papuk i Kopački rit. U nekoliko nacionalnih parkova organizirana je ponuda hotelskog smještaja (NP Plitvička jezera, NP Brijuni, NP Mljet).²

Bogatstvo hrvatske kulturno-povijesne baštine također čini veliku snagu resursno-atraksijske osnove Hrvatske. O tomu svjedoči velik broj kulturnih dobara pod zaštitom UNESCO-a, kao što su povijesna jezgra Dubrovnika, Dioklecijanova palača u Splitu, Šibenska katedrala, povijesna jezgra grada Trogira, Eufrazijeva bazilika u Poreču i Starogradsko polje, ali i brojna

¹ <https://prezi.com/mvkcryqj3qjd/turisticke-regije-u-hrvatskoj/> (5.7.2019.)

² Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020., Zagreb, Hrvatski sabor, narodne- novine, Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html (5.7.2019)

druga vrijedna kulturna dobra kao što su pulski Amfiteatar, povijesna jezgra grada Hvara, stonske zidine te veći broj pojedinačnih građevinskih objekata u dobro očuvanim povijesnim cjelinama Zagreba i brojnih drugih hrvatskih gradova/mjesta. Posebno valja naglasiti da Hrvatska u svojoj bogatoj kulturno-povijesnoj baštini raspolaže s više od tisuću dvoraca, kurija i utvrda, što je iznimni potencijal za budući turistički razvoj, posebice kontinentalnog dijela zemlje. Uz to, Hrvatska ima i najviše nematerijalne baštine pod zaštitom UNESCO-a u Europi, dok je u svjetskim razmjerima odmah iza Kine i Japana. Unatoč iznimnom bogatstvu i brojnosti tih prirodnih, povijesnih i kulturnih atrakcija, tek je njihov manji broj turistički valoriziran i uključen u ukupnu destinacijsku ponudu.³

Tablica 1. Dolasci i noćenja turista u Hrvatskoj u razdoblju 2009.-2018. godine (u tisućama)

Godina	Dolasci stranih turista	Dolasci domaćih turista	Ukupni dolasci	Noćenja stranih turista	Noćenja domaćih turista	Ukupna noćenja
2009.	9.334	1.599	10.934	50.500	5.799	56.299
2010.	9.110	1.493	10.604	50.992	5.424	56.416
2011.	9.926	1.529	11.455	54.751	5.603	60.354
2012.	10.369	1.466	11.835	57.522	5.221	62.743
2013.	10.955	1.486	12.441	59.688	5.139	64.827
2014.	11.623	1.505	13.128	61.323	5.160	66.483
2015.	12.683	1.660	14.343	65.862	5.743	71.605
2016.	13.809	1.785	15.594	72.193	5.856	78.049
2017.	15.593	1.838	17.431	80.222	5.978	86.200
2018.	16.645	2.021	18.666	83.175	6.476	89.651

Izvor: Turizam u brojkama, Zagreb, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Dostupno na: <https://mint.gov.hr/pristup-informacijama/dokumenti-80/statistika-11514/arhiva-12059/12059> (5.7.2019.)

Vidimo da se broj turista iz godine u godinu povećava. U 2010. godini još su se vidjele

³ Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020., Zagreb, Hrvatski sabor, narodne-novine, Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html (5.7.2019.)

posljedice svjetske gospodarske krize 2008. godine. Od tada broj turista i noćenja raste iz godine u godinu. Također, raste broj noćenja i broj dolazaka turista, no u zadnjih godinu dana taj rast počinje slabiti. Jednim dijelom je to možda zasićenost sadržajima i slaba inovacija u turizmu. No ovo može biti i dobar znak ako se dolaznost počne ravnomjerno raspoređivati po mjesecima, ali i po ostatku Hrvatske što bi značilo da se izgubio imidž masovnog turizma.

Slika 1. Dolasci turista u Hrvatsku po mjesecima u 2018. godini

	DOLASCI TURISTA			STRUKTURA U %	
	ukupno	organizirano	individualno	organizirano	individualno
Siječanj	210.581	73.940	136.641	35,1	64,9
Veljača	219.167	92.525	126.642	42,2	57,8
Ožujak	440.270	226.337	213.933	51,4	48,6
Travanj	950.572	481.638	468.934	50,7	49,3
Svibanj	1.642.545	778.467	864.078	47,4	52,6
Lipanj	2.627.838	1.027.843	1.599.995	39,1	60,9
Srpanj	4.330.377	1.249.435	3.080.942	28,9	71,1
Kolovoz	4.369.121	1.240.279	3.128.842	28,4	71,6
Rujan	2.190.867	913.299	1.277.568	41,7	58,3
Listopad	963.470	526.625	436.845	54,7	45,3
Studenj	372.356	176.467	195.889	47,4	52,6
Prosinac	349.416	135.758	213.658	38,9	61,1

Izvor: Turizam u brojkama, Zagreb, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Dostupno na: https://htz.hr/sites/default/files/2019-06/HTZ%20TUB%20HR_%202018_0.pdf (6.7.2019.)

Dugoročni uspjeh održive turističke destinacije ponajprije ovisi o samoj lokaciji destinacije, a potom i o njenim dionicima koji s dobrom strategijom destinacijskog menadžmenta stvaraju i unapređuju inovacijski razvojni sustav.⁴ Ne smije se zaboraviti da se razvoj turizma ne može temeljiti samo na ljetnim mjesecima jer teritorij Hrvatske ima za ponuditi puno više. Za sada se to rijetko iskorištava, a to se vidi u gornjem prilogu. Osim toga Hrvatska obiluje i vrijednom kulturnom baštinom na kojoj se treba temeljiti turistička ponuda iako je to teško jer su u blizini Grčka i Italija čijom je povijesnom i kulturnom baštinom teško konkurirati.

Stanje prometne infrastrukture u proteklih desetak godina bitno je poboljšano, a to se najviše očituje uspostavljenom mrežom autocesta. Neovisno o tome, valja istaknuti da se u razvoj državnih, regionalnih i lokalnih cesta nije ulagalo dovoljno, a iako su u posljednjem

⁴ Gržinić, J., (2014.), Suvremeni trendovi u turizmu, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula, Str.58.

desetljeću učinjeni vidni pomaci, nije u dovoljnoj mjeri unaprijeđena ni prometna ni turistička signalizacija, a niti su na zadovoljavajući način izgrađeni prateći uslužni objekti uz ceste. Izraženi su i problemi organizacije prometa u destinacijama, naročito kad je riječ o javnom prijevozu, biciklističkim stazama, pješačkim zonama i mogućnostima parkiranja.

Slika 2. Smještajni kapaciteti Hrvatske po županijama u 2017. i 2018. godini

ŽUPANIJA	BROJ POSTELJA		INDEKS 18./17.	BROJ POSTELJA U HOTELIMA		INDEKS 18./17.
	2017.	2018.		2017.	2018.	
Zagrebačka	1.908	2.472	129,56	403	773	191,8
Krapinsko-zagorska	2.735	3.052	111,59	1.371	1.357	99,0
Sisačko-moslavačka	1.141	1.172	102,72	217	219	100,9
Karlovačka	8.288	13.880	167,47	746	782	104,8
Varaždinska	2.428	3.205	132,00	773	796	103,0
Koprivničko-križevačka	676	660	97,63	357	317	88,8
Bjelovarsko-bilogorska	843	916	108,66	218	218	100,0
Primorsko-goranska	202.586	209.563	103,44	24.285	23.349	96,1
Ličko-senjska	44.222	48.052	108,66	2.424	2.258	93,2
Virovitičko-podravska	705	720	102,13	141	180	127,7
Požeško-slavonska	596	862	144,63	0	19	-
Brodsko-posavska	1.093	1.189	108,78	299	324	108,4
Zadarska	160.501	168.790	105,16	7.908	8.062	101,9
Osječko-baranjska	2.511	2.888	115,01	951	963	101,3
Šibensko-kninska	97.237	101.874	104,77	8.260	8.322	100,8
Vukovarsko-srijemska	1.872	1.924	102,78	698	478	68,5
Splitsko-dalmatinska	263.597	275.946	104,68	24.183	24.136	99,8
Istarska	306.040	312.578	102,14	29.815	29.542	99,1
Dubrovačko-neretvanska	90.851	94.675	104,21	20.244	19.144	94,6
Međimurska	1.538	1.646	107,02	606	665	109,7
Grad Zagreb	16.059	20.721	129,03	7.253	6.632	91,4
UKUPNO	1.207.427	1.266.785	104,92	131.152	128.536	98,0

Izvor: Turizam u brojkama, Zagreb, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Dostupno na: https://htz.hr/sites/default/files/2019-06/HTZ%20TUB%20HR_%202018_0.pdf (6.7.2019.)

Hrvatski turizam karakteriziraju neizgrađena infrastruktura te nedovoljna iskorištenost resursa, s druge strane smještajni kapaciteti su povećali svoju vrijednost, ali kao što ostali resursi nisu ravnomjerno iskorišteni tako ni smještajni kapaciteti nisu ravnomjerno raspoređeni te se preko 90% nalazi u primorskim mjestima i uz glavne prirodne resurse kao što su Nacionalni park Plitvička Jezera. Prenapučenost postaje problem za turizam, a tako postaje i sve veća mogućnost za pojavu nasilnih događaja.

Slika 3. Osnovni pokazatelji razvoja turizma u Hrvatskoj u razdoblju 1980.-2015. godine

	1980.	1985.	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.	2015.
Broj postelja (u 000)	692	820	863	609	710	909	910	1.029
Broj turista (u 000)	7.929	10.125	8.498	2.438	7.136	9.995	10.604	14.343
Broj noćenja (u 000)	53.600	67.665	52.523	12.885	39.183	51.421	56.416	71.605
Prosječni broj noćenja po postelji	77	83	61	21	55	57	62	70
Prosječni broj noćenja po dolasku turista	6,8	6,7	6,2	5,3	5,5	5,1	5,3	5

Izvor: Turizam u brojkama, Zagreb, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Dostupno na: https://htz.hr/sites/default/files/2019-06/HTZ%20TUB%20HR_%202018_0.pdf (6.7.2019.)

Iz ovoga možemo vidjeti da raste broj smještajnih kapaciteta, ali i broj noćenja te dolazaka turista. Na ovaj rast broja turista i noćenja dosta je utjecala politička kriza glavnih konkurenata posebice Grčke, Turske te država na sjeveru Afrike i Bliskog istoka. No, te krize s Bliskog istoka i iz Sjeverne Afrike bi uskoro mogle stići kao prijetnja u drugom obliku.

Slika 4. Dolasci turista u Hrvatsku po županijama u 2017. i 2018. godini

ŽUPANIJA	DOLASCI TURISTA (u 000)		INDEKS 2018./2017.	STRUKTURA (u %)	
	2017.	2018.		2017.	2018.
Zagrebačka	87	123	141,4	0,5	0,7
Krapinsko-zagorska	142	161	113,4	0,8	0,9
Sisačko-moslavačka	37	39	105,4	0,2	0,2
Karlovačka	333	353	106,0	1,9	1,9
Varaždinska	61	71	116,4	0,3	0,4
Koprivničko-križevačka	19	20	105,3	0,1	0,1
Bjelovarsko-bilogorska	23	25	108,7	0,1	0,1
Primorsko-goranska	2.789	2.910	104,3	16,0	15,6
Ličko-senjska	736	789	107,2	4,2	4,2
Virovitičko-podravska	14	18	128,6	0,1	0,1
Požeško-slavonska	13	16	123,1	0,1	0,1
Brodsko-posavska	29	34	117,2	0,2	0,2
Zadarska	1.559	1.664	106,7	8,9	8,9
Osječko-baranjska	92	99	107,6	0,5	0,5
Šibensko-kninska	923	965	104,6	5,3	5,2
Vukovarsko-srijemska	89	81	91,0	0,5	0,4
Splitsko-dalmatinska	3.160	3.474	109,9	18,1	18,6
Istarska	4.104	4.333	105,6	23,5	23,2
Dubrovačko-neretvanska	1.864	2.015	108,1	10,7	10,8
Međimurska	70	76	108,6	0,4	0,4
Grad Zagreb	1.286	1.400	108,9	7,4	7,5
UKUPNO	17.430	18.666	107,1	100,0	100,0

Izvor: Turizam u brojkama, Zagreb, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Dostupno na: https://htz.hr/sites/default/files/2019-06/HTZ%20TUB%20HR_%202018_0.pdf (6.7.2019.)

Ukoliko smještajni kapaciteti nisu dovoljno dobro raspoređeni po cijeloj zemlji, niti broj turista neće biti jednako raspoređen. Ne ovisi to samo o kapacitetima, već i o sadržaju. Županije koje primaju najviše gostiju kroz godinu su Istarska, Dubrovačko-neretvanska, Splitsko-dalmatinska, Primorsko-goranska i Zadarska. Turisti u te županije dolaze obično u ljetnim mjesecima, pa iz toga možemo reći da turizam u Hrvatskoj ima izrazito sezonalni karakter.

2.2. Aktualni trendovi i očekivanja od budućeg razvoja turizma

Izražene ekonomske i političke nestabilnosti na globalnoj razini i u Europskoj uniji, novi uvjeti hrvatskog makrookruženja, kao i dinamične promjene zahtjeva potrošača na globalnom turističkom tržištu upućuju na nužnost preispitivanja dosadašnjeg modela razvoja turizma u Hrvatskoj sa svrhom postavljanja razvojnih smjernica i operativnih strategija za nastupajuće razdoblje.⁵ Strategijom razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine zadane su smjernice i ciljevi cjelokupnog turističkog razvoja naše zemlje, kao i akcijski planovi koji se aktivno provode. Povećanje atraktivnosti i konkurentnosti s intencijom da Hrvatska bude među 20 vodećih turističkih destinacija u svijetu istaknuti su kao najznačajniji ciljevi.⁶

Turistička ponuda hrvatske veoma je raznolika, a sastoji se od nautičkog, kulturnog, ekološkog, seoskog, vjerskog, zdravstvenog, sportskog, lovnog i drugih oblika turizma. Kulturni turizam postaje drugi motiv za dolazak u Hrvatsku što pridonosi razvoju kontinentalnog turizma, iako je motiv sunce i more puno više zastupljeniji. Nakon kulture najčešći motivi dolaska su oni zdravstveni i ekološki.

U želji da se turistički sektor Hrvatske što bolje pripremi za nove tržišne i konkurentske uvjete treba vidjeti ključne trendove koji su obilježili turizam u konkurentnim zemljama. Također treba ukazati na bitna područja i koristi i troškova u sferi turizma.⁷

Inovacijska politika hrvatskog turizma nesumnjivo mora posjedovati mnoga obilježja vlastite autohtornosti želi li na turističko tržište plasirati inovativni turistički proizvod. Dugoročna

⁵ Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020., Zagreb, Hrvatski sabor, narodne-novine, Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html (7.7.2019.)

⁶ https://www.htz.hr/sites/default/files/2018-08/HTZ%20TUB%20HR_%202017%20FINAL.pdf (7.7.2019.)

⁷ Kunst, I. (2012.), Hrvatski turizam i EU integracije : prilog razvojnoj održivosti, Naklada Jesenski i Turk : Institut za turizam, Zagreb, str. 128.

konkurentnost hrvatskog turizma ovisi o održivosti razvoja i njegovog unapređenja kroz inovacije.⁸ Poželjan razvoj hrvatskog turizma podrazumijeva upravljanje resursima koje udovoljava osnovnim ekonomskim, socijalnim i estetskim kriterijima dugoročno održivog poslovanja uz rast blagostanja, očuvanje kulturnog integriteta te vitalnih ekoloških sustava i biološke raznolikosti. Sukladno tome, viziju razvoja turizma do 2020. godine valja temeljiti na sljedećih deset načela:

- 1. Partnerstvo:** suradnju nositelja javne vlasti s privatnim sektorom, civilnim sektorom, institucijama u sferi zaštite okoliša, kulture, prometa, zdravstva, sigurnosti i sl.
- 2. Deregulacija:** pojednostaviti pravni okvir.
- 3. Ekološki odgovoran razvoj:** primjeni suvremenih tehničko-tehnoloških rješenja u gradnji i opremanju te racionalno korištenje prostora.
- 4. Više od sunca i mora:** potrebno je razviti i komercijalizirati niz novih, međunarodno konkurentnih sustava turističkih doživljaja.
- 5. Turizam na cijelom prostoru:** ubrzavanje razvoja kontinentalnog turizma.
- 6. Autentičnost i kreativnost:** uspješno diferenciranje Hrvatske od konkurentskih zemalja.
- 7. Hotelijerstvo kao ključni pokretač investicijskog ciklusa:** izgradnja tematiziranih hotelskih objekata u vlasništvu domaćih poduzetnika.
- 8. Inovirani tržišni nastup:** uspostaviti imidž zemlje koja nudi 'više od ljeta i više od sunca i mora'.
- 9. Proizvodnja za turizam:** povezivanje Hrvatskih proizvođača s turizmom.
- 10. Kultura kvalitete:** uspostavljanje postojećeg sustava obrazovanja za potrebe turizma, te uvođenje standarda za sve kategorije objekata.⁹

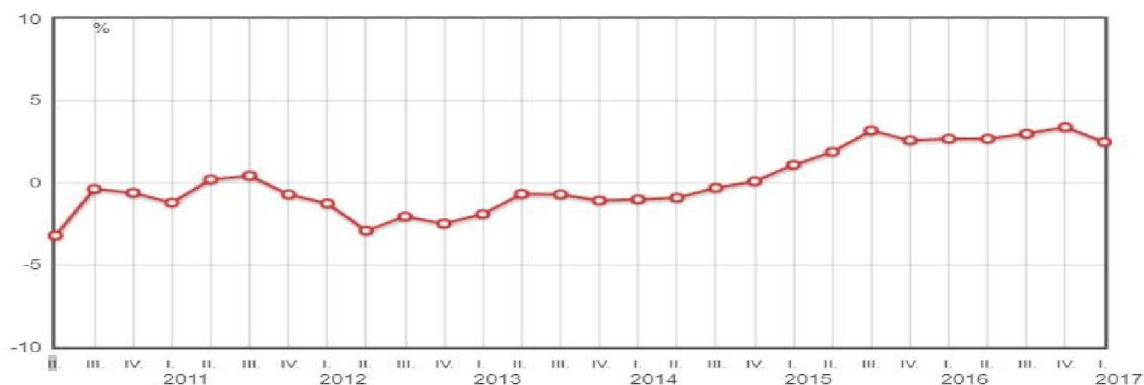
2.3. Značaj turizma za gospodarstvo Hrvatske

Završetkom Domovinskog rata, Republika Hrvatska kreće u obnovu i ulaganje u razvoj. Najviša godišnja stopa rasta od 5,2% zabilježena je davne 2002. godine. Taj trend nastavio se do 2008. godine kada je došlo do pada i stagnacije zbog recesije koja je pogodila svjetsko gospodarstvo. 1990-ih godina u strukturi BDP-a prednjačio je uslužni sektor (59%), potom industrijski (32%), te poljoprivredni sektor (9%). Danas svi ti sektori bilježe negativan trend, osim turizma koji je u stalnom rastu.

⁸ Gržinić, J. (2014.), Suvremeni trendovi u turizmu, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula, str. 89.

⁹ Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020., Zagreb, Hrvatski sabor, narodne-novine, Dostupno na: <https://mint.gov.hr/strategija-razvoja-turizma-11411/11411> (8.7.2019.)

Slika 5. Kretanje stopa rasta BDP-a Hrvatske u razdoblju 2011.-2017. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, Dostupno na: <https://www.dzs.hr> (8.7.2019.)

Treba istaknuti kako je upravo politika vlade usmjerena, među ostalim, i na jačanje turizma koji ima značajan udio u BDP-u - s prihodima sudjeluje gotovo 20%.¹⁰ Možemo reći da turizam postaje najjača stavka u gospodarstvu Hrvatske uopće. Turizam u mnogim državama ima iznimo veliku ulogu u gospodarstvu, a upravo za hrvatsko gospodarstvo turizam je glavni pokretač i strateški pravac razvoja. Inozemna potražnja ima izrazito dominantnu ulogu te se sukladno tome reflektira i u prihodima od turizma, a i u samom BDP-u Republike Hrvatske pa zato turizam u Hrvatskoj znači i veliki izvor izvoznih prihoda. U odnosu na ostale sektore posljednjih godina turizam ima stalan rast. Hrvatska ima drugi najveći udio turizma u BDP-u u Europi (nakon Crne gore), no taj rast i postotak turizma u BDP-u zabrinjava jer je previsok odnosno znači da petina gospodarstva ovisi o jednom sustavu što nije dobro ako dođe do naglog pada potražnje, a i pokazuje u kakvom je stanju Hrvatsko gospodarstvo.

Jedna od najvažnijih ekonomskih funkcija turizma, naravno uz multiplikativnu, je i funkcija zapošljavanja. Pritom valja razlikovati izravno zapošljavanje u turizmu od neizravnog. Izravno zapošljavanje podrazumijeva sva ona radna mjesta čiji djelatnici dolaze u neposredan kontakt s posjetiteljima (ugostiteljstvo, turističko posredništvo, te promet i trgovina na malo). Dok neizravno zapošljavanje podrazumijeva sva ona radna mjesta koja su povezana s aktivnostima koje su usmjerene na razvoj turizma (prerađivačka industrija, energetika i vodoopskrba, financijsko poslovanje, javna uprava, obrazovanje i sl.).

¹⁰ Turizam u brojkama, (2019.), Zagreb, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Dostupno na: https://www.htz.hr/sites/default/files/2018-08/HTZ%20TUB%20HR_%202017%20FINAL.pdf (8.7.2019.)

Ključ stvaranja novih inovacija je ulaganje u znanje i intelektualni kapital. Hrvatskoj je cilj povezati gospodarstvo sa sveučilištima, kao i zapošljavanje doktora znanosti u hrvatsko gospodarstvo kako bi se znanjem došlo do novih potrebitih inovacija u hrvatskom gospodarstvu.¹¹

Slika 6. Zaposleni u ugostiteljstvu u Hrvatskoj u razdoblju 2003.-2018. godine.

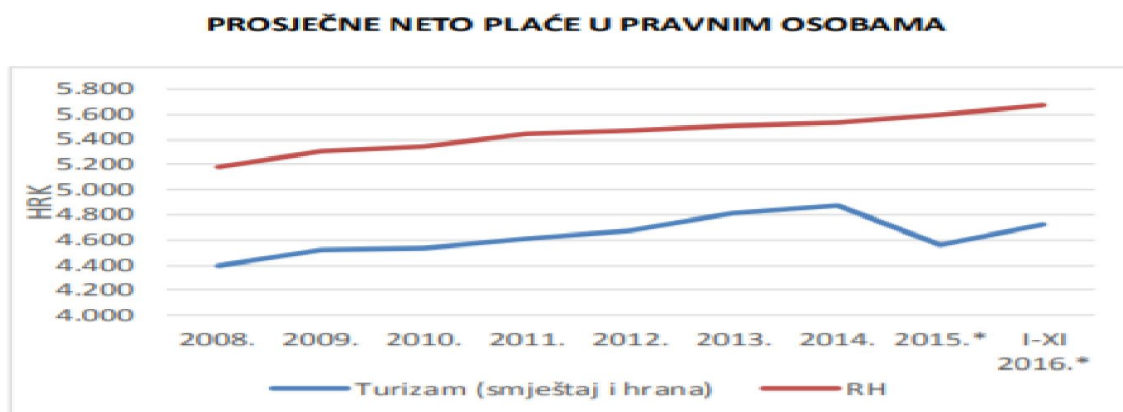
Godina	DJEIATNOST PRUŽANJA SMJEŠTAJA, PRIPREME I USLUŽIVANJA HRANOM (u 000)			UDJEL U UKUPNO ZAPOSLENIM (u %)		
	Ukupno	U pravnim osobama	U obrtu i slobodnim profesijama	Ukupno	U pravnim osobama	U obrtu i slobodnim profesijama
2003.	78	39	39	5,9	3,8	16,1
2004.	81	41	40	6,0	3,6	15,9
2005.	80	40	40	5,9	3,7	15,5
2006.	82	41	41	5,9	3,6	15,6
2007.	86	45	41	6,0	3,4	15,4
2008.	89	48	40	6,0	3,9	15,3
2009.	86	46	40	5,8	3,8	15,6
2010.	82	45	37	6,0	4,0	15,9
2011.	81	45	36	6,1	4,1	16,3
2012.	82	47	35	6,1	4,1	16,4
2013.	84	50	35	6,3	4,4	16,8
2014.	85	52	33	6,4	4,6	16,6
2015.	90	58	32	6,9	5,2	16,7
2016.	93	61	32	7,0	5,2	16,6
2017.	92	61	31	6,8	5,3	16,2
2018.	101	71	30	7,3	6,0	15,6

Izvor: Turizam u brojkama (2019.), Zagreb, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Dostupno na: https://htz.hr/sites/default/files/2019-06/HTZ%20TUB%20HR_%202018_0.pdf (9.7.2019.)

Statistika (vidjeti Sliku 6.) pokazuje da broj zaposlenih u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane iz godine u godinu raste, pogotovo u pravnim osobama. Broj zaposlenih u turizmu je daleko veći kada bi u statistiku uključili i ostale djelatnosti koje doprinose turističkom gospodarstvu, kao što su prijevoz/promet, putničke agencije, trgovina i tome slično. U zadnje vrijeme primjećujemo da se od strane poslodavaca traži povećanje kvota za uvoz stranih radnika. Razvoj tehnologije u ostalim industrijama dovodi do pada zaposlenosti, ali ne i u turizmu jer on pretežno spada u uslužni sektor. To je znak da se rastom turizma stalno traže novi zaposlenici. Može se vidjeti da se broj zaposlenih u ugostiteljstvu povećao za gotovo 10. 000 u zadnjih godinu dana, a imamo sve manje aktivno radnog stanovništva što znači da je potreba za stranom radnom snagom sve veća.

¹¹ Gržinić, J. (2014.), Suvremeni trendovi u turizmu, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula, Str 110

Slika 7. Prosječne neto plaće u pravnim osobama u Hrvatskoj u razdoblju 2008.-2016. godine

Izvor: <https://www.dzs.hr/> (9.7.2019.)

Plaće u ugostiteljstvu su među najniže plaćenim zanimanjima. U prosjeku, plaće u ugostiteljstvu su 22% niže od prosjeka. Od najtraženijih zanimanja u ugostiteljstvu, najviše plaće imaju kuhari (4.863 kune) te recepcionisti (4.213 kuna). Prosječna plaća konobara iznosi 3.992 kune. Gledano prema županijama, najviše plaće u ugostiteljstvu su u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, iza koje slijedi Istarska županija. Iako su najviše plaće općenito u Gradu Zagrebu, kada su turistička zanimanja u pitanju, plaće u Gradu Zagrebu niže su od onih na Jadranu.¹² Upravo su plaće jedan od pokretača promjena u turizmu zbog kojeg lokalno stanovništvo nije zainteresirano za rad što za posljedicu ima uvoz radne snage.

2.4. Negativni učinci razvoja turizma

Osim pozitivnih utjecaja na gospodarstvo Hrvatske turizam ima i neke negativne strane. Turizam šteti okolišu makar se radi o primarnom resursu za razvoj istog. Turizam ne mora biti veliki zagađivač okoliša ako je u destinaciji kvalitetna komunalna infrastruktura. U Hrvatskoj još uvijek postoji mnogo mjesta, posebice na obali i otocima, koja nemaju riješene osnovne komunalne probleme. Najveći pritisci turizma na okoliš su uglavnom posljedica koncentracije turističkih djelatnosti u ograničenom prostoru i vremenu. Postoje brojni

¹² Poslovni.hr, Evo gdje su najveće plaće u turizmu, s.l., 2017., Dostupno na: <http://www.poslovni.hr/hrvatska/evo-gdje-su-najvece-place-u-turizmu-332928> (9.7.2019.)

primjeri razaranja prirodnih i kulturnih resursa zbog masovnog turizma pa se u nekim trenucima turizam smatra gorim od industrije.

Postoje brojni nedostaci zapošljavanja u turizmu. Turizam kod nas nudi uglavnom sezonska zapošljavanja. Sezonski zaposlenici često nemaju jednaku predanost poslu i pokazuju slabiju zainteresiranost za stjecanje novih vještina i znanja. Ako se radi o uvozu radnika dolazi do problema da uvoza i njihove kulture i običaja što postaje dodatni problem.

Ugostitelji zbog dolaska turista povećaju cijene roba i usluga na turističkom području. Kao rezultat inflacije cijena, lokalno stanovništvo si više ne može priuštiti život u vlastitom mjestu. S rastom cijena robe dolazi i rast cijena nekretnina. Brojna poduzeća koja posjeduju velike nekretnine obično su u vlasništvu stranaca pa prihodi ne ostaju u državi.

Postoji dosta slučajeva nerazumijevanja pa i sukoba na relaciji turist-domicilno stanovništvo. Dolazi do pojave agresivnog nacionalizma i mržnje od strane domaćina ili turista koje za posljedicu mogu imati ozbiljne konflikte. Pojava najgorih vrednota zapadnog potrošačkog društva, koja je učestala, rezultira tzv. demonstracijskim učincima i u socio-kulturnoj sferi. Ovo je posebno vidljivo na polju glazbe, gastronomije, načina ponašanja, prihvatanja svjetskih poroka i sl. U toj utrci za profitom sve je više prisutna komercijalizacija najvećih duhovnih vrijednosti nekog društva. Pritom čak i duhovne vrednote religije, vrhunske umjetnosti također postaju predmet komercijalizacije. Akumuliranje ovih negativnosti uz porast želje za stjecanjem bogatstva bez puno rada i imitaciju života zapadnog svijeta, dovodi do novih opasnosti, počevši od različitih kriminalnih radnji, narkomanije i prostitucije.

2.5.Ograničavajući čimbenici budućeg razvoja turizma

Turistički rast i razvoj, kao i svaki drugi rast i razvoj, nailazi na brojne prepreke. Kako bi se te prepreke najučinkovitije premostile, nužno je utvrditi što ih uzrokuje, te ih identificirati i analizirati jednako kao i mogućnosti, a spoznati mogućnosti nije moguće ako ne postoji svjesnost o ograničenjima.¹³

Za razliku od prirodnih atrakcija i kulturno-povijesne baštine, Hrvatska je izrazito siromašna u novostvorenim turističkim atrakcijama kao što su suvremeno opremljeni kongresni centri,

¹³ Vukonić, B. (2010.), Turizam : budućnost mnogih iluzija, Visoka poslovna škola Utilus : Plejada, Zagreb, str. 45.

tematski i/ili zabavni parkovi, golfska igrališta, centri za posjetitelje, kvalitetno osmišljene tematske rute te slični sadržaji turističke ponude bez kojih je izuzetno teško uspostaviti pretpostavke za proširenje međunarodno prepoznatljivog proizvodnog miksa, turističko aktiviranje kontinentalnog prostora, uključujući i prostor priobalnog zaleđa, te produljenje sezone.¹⁴

Moguće je poricati, ali činjenica je da je i dalje glavni motiv dolaska u Hrvatsku sunce i more, a većinu svoje turističke ponude Hrvatska bazira upravo na ljetnom turizmu. Iako je taj ljetni turizam u posljednjim godinama dosegao veći nivo, potrebne su inovacije. To je nužno kako bi Hrvatska u svijesti potencijalnih turista izgubila imidž jeftine zemlje masovnog turizma. Izvan ljetnih mjeseci Hrvatska još uvijek nema dovoljno proizvoda i usluga koje bi mogla ponuditi kao mamac turistima. Hrvatski turizam još uvijek obilježavaju nedovoljna diferenciranost proizvoda i usluga, manjak inovativnih sadržaja, nedostatak kvalitetne hotelske ponude što govori sam broj hotela, zračna i morska povezanost, manjak radne snage i mali broj brendiranih destinacija. Kao možda najveći problem pojavljuje se moral odnosno orijentacija lokalnog stanovništva samo prema sezonskom poslu.¹⁵

Kvaliteta smještajne strukture, iako raste, nije ravnomjerno raspoređena, što dovodi do povećanja sezonalnosti. Smještajni kapaciteti izvan glavne sezone odnosi se uglavnom na privatne iznajmljivače koji uglavnom imaju manje od deset postelja. Na ovo se veže i investicijska klima. Još uvijek postoji veliki strah od rizika za ulaganje i izgradnju većih smještajnih kapaciteta u kontinentalnom dijelu Hrvatske.

Postojeći sustav formalnog obrazovanja u Hrvatskoj namijenjen turizmu nije u cijelosti prilagođen aktualnim potrebama turističkog sustava niti turističkih organizacija, jer ne osigurava dovoljno kvalitetne kadrove koji bi nakon završetka obrazovnog procesa bili spremni aktivno se, na učinkovit način, uključiti u radne i upravljačke procese.¹⁶ Ljudi su najveći problem, a slabo obrazovano stanovništvo za rad u turizmu moglo bi migrantskom krizom i uvođenjem radnika zamjenit još manje obrazovanije stanovništvo koje uopće nije

¹⁴ Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020., Zagreb (2013.), Hrvatski sabor, narodne-novine, Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html

¹⁵ Vukonić, B. (2010.), Turizam : budućnost mnogih iluzija, Visoka poslovna škola Utilis : Plejada, Zagreb, Str. 33

¹⁶ Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020., Zagreb godine (2013.), Hrvatski sabor, narodne-novine, Dostupno na: <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/130426-Strategija-turizam-2020.pdf> (11.7.2019.)

prilagođeno hrvatskom turizmu. To bi mogao biti jak udarac jer ljudi koji bi se zapošljavali nisu upoznati s Hrvatskim običajima i tradicijom te će također donositi neke svoje običaje.

3. SUVREMENA MIGRANTSKA KRIZA I NJEZIN UTJECAJ NA EUROPSKU UNIJU

3.1. Vrste migracija i njihov utjecaj na prostor, društvo i gospodarstvo

U najširem smislu, prostorna pokretljivost stanovništva, a u užem smislu trajna promjena mjesta stalnog boravka pojedinaca ili društvenih skupina. Migracije su stalne ili privremene. Poseban je oblik privremene migracije sezonska migracija, u kojoj se odlazak i povratak migranata smjenjuju u, obično, godišnjim ciklusima. Redovita dnevna migracija ili tjedna migracija, odlazak iz mjesta boravka u drugo mjesto na rad, naziva se cirkulacijom. Nadalje, razlikuju se vanjske i unutarnje migracije, prema tomu jesu li unutar državnih granica ili izvan njih. Migracije mogu biti organizirane ili stihijske, dobrovoljne ili prisilne. Granični je slučaj migracije nomadski način života, u kojem društvena skupina koja se seli uopće nema stalnog mjesta boravka. U prošlosti glavni pokretač migracija bila je bijeg od loših i potraga za boljim životnim uvjetima.¹⁷ Obično su migracije u povijesti bile potaknute nestanakom ili pomanjkanjem osnovnih resursa na nekom geografskom području te klimatski uvjeti koji su se mijenjali s vremena na vrijeme.

Najveće migracije u povijesti dogodile su se u razmaku od tisuću godina i označile su početak i kraj srednjeg vijeka. Možda je najviše poznata velika seoba naroda koja se dogodila u 5. stoljeću te je prouzročila pad Zapadnog Rimskog carstva. To je jedan od najvećih dokaza da su migracije u prošlosti imale političke i ekonomske utjecaje. Za drugi primjer možemo navesti kolonizaciju koja je počela u 15. stoljeću. Naravno ekonomski i politički te društveni utjecaji imali su negativne posljedice na stanovništvo koje je živjelo na krajnjoj točki migracije (starosjedioci). Prisilne migracije su u prošlosti u većini slučajeva nakon nekog određenog vremena završavale ratovima i krizama zbog neslaganja između starosjedioca i migranata te su dovodile do protjeravanja ili istrebljenja naroda koji je živio na području koje je bilo pod utjecajem useljavanja. To se može razaznati iz dva prije navedena primjera.

Bez obzira na to o kojoj je vrsti migracija riječ, svaka prekogranična pokretljivost

¹⁷Migracija, s.l., Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40619> (11.7.2019.)

stanovništva izravno utječe na središnje koncepte kao što su suverenitet, nacionalnost i ljudska prava te time rezultira znatnim implikacijama na međunarodne odnose. Na primjer, migranti mogu biti izvor sukoba između zemlje iz koje dolaze i zemlje koja ih prima. Imigracije također mogu prouzročiti sigurnosne probleme u zemljama useljavanja, posebno u slučajevima u kojima su kulturološke i ideološke razlike između zemlje domaćina i zemlje odakle imigranti dolaze velike.¹⁸

Za nas su bitne dvije vrste migranata, a to su:

- Ekonomski migrant - osoba koja napušta svoju zemlju podrijetla isključivo iz ekonomskih razloga ili da bi poboljšala svoj materijalni status. Takav migrant ne ispunjava kriterije za dobivanje izbjegličkog statusa i stoga nema pravo na međunarodnu zaštitu kao izbjeglica. Za razliku od izbjeglice, ekonomski migrant uživa zaštitu svoje države i, ako želi, može se u nju sigurno vratiti.
- Izbjeglica – osoba koja se ne nalazi u zemlji svog državljanstva i koja se zbog osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili zbog političkog mišljenja ne može, ili se zbog tog straha ne želi staviti pod zaštitu dotične države; ili osoba bez državljanstva koja se nalazi izvan zemlje prethodnog boravišta, a koja se ne može, ili se zbog tog straha ne želi vratiti u tu državu.¹⁹

Pojam izbjeglica razlikuje se od pojma migranta pa se zato i zakonski okviri u kojima se provodi njihova zaštita bitno razlikuju, kako u Europi, tako i kod nas. Migranti se odlučuju na promjenu mjesta boravka kako bi poboljšali svoje životne uvjete, najčešće se radi o migrantima koji iz ekonomskih razloga napuštaju siromašne zemlje. Izbjeglice su, s druge strane, prisiljene bježati iz svoje domovine jer im život ovisi upravo o bijegu te tako sačuvale slobodu. Bez obzira na različite razloge migriranja, većinom se koriste iste rute i sredstva kako bi se postigao krajnji cilj a to je bolji život s osiguranim temeljnim ljudskim pravima.

3.2. Migrantska kriza 21. stoljeća

Sve do druge polovice 20. stoljeća većina je europskih zemalja bila tradicionalno emigrantska, no nakon tog razdoblja migrantski se tijekom mijenjaju i Europa postaje glavno odredište migranata. S druge strane, demografski su trendovi u EU izrazito negativni i većina

¹⁸ Milardović, A. (2014.), Stranci pred vratima Europe, Pan liber, Zagreb, str. 23

¹⁹ <https://www.hck.hr/> (13.7.2019.)

zemalja ima prirodnu depopulaciju (natalitet je manji od mortaliteta) i sve starije stanovništvo sa sve većim udjelom osoba starijih od 65 godina i sve manjim udjelom mladih.

20

Masovna pojava izbjeglica s početka 20. stoljeća u Europi ukazivala je na krizu modernog političkog sustava koje je krajem 18. stoljeća stvoren u Europi i Sjevernoj Americi. Stvaranje novih nacionalnih država, građanski ratovi i revolucije ukazali su na trajnu nestabilnost europskog političkog sustava između dva svjetska rata. Fenomeni poput izbjeglištva nacionalnih manjina i istjerivanje stanovništva bili su simptomi te krize. Teoretičari politike, filozofi i analitičari s pravom su mogli postaviti pitanje: kako je moguće da sustav koji se temelji na ljudskim pravima i vladavini zakona, stvara veliki broj ljudi kojima su ta prava potpuno zanijekana.²¹ Problem se i početkom 21. stoljeća i dalje gomila, ali se ne nalaze neka konkretna rješenja. Uzroke moderne migrantske krize nisu samo ratovi i glad u Africi i Aziji, već i neke loše političke odluke sa zapada.

Svijet upravo svjedoči najvećem valu migracija od Drugog svjetskog rata – a najdramatičniji primjer ovog fenomena događa se na Sredozemnom moru. U 2014. i 2015. godini oko 1,2 milijuna ljudi prešlo je Sredozemno more u brodovima. Europska unija vjeruje da će ih između 2016. i 2017. slijediti više od 3 milijuna s obzirom na to da građanski ratovi u Siriji, Afganistanu i Iraku tjeraju dosad nezabilježen broj ljudi prema Europi.²² Naravno riječ je o službenim brojkama, a stvarni broj je puno veći.

3.2.1. Uzroci migrantskog vala

Najveći uzroci migrantskog vala zasigurno su ratovi i krize u Africi i Aziji. Ponajviše se tu misli na rat u Siriji koji traje od 2011. godine u kojem su se pobunjeničke skupine raznih orijentacija, od pro-zapadnih, podupirani od strane zapadnih sila, do islamističkih i džihadističkih od kojih je najznačajnija bila takozvana Islamska država suprostavile autokratskoj vladi predvođenoj Bashar Al-Assadom. Razlozi rata su vrlo složeni a uključuju sektaške razlike, sukob između Rusije i Zapadnih sila, borbu Kurda za nezavisnost te borba za naftna polja. Također, tu se može spomenuti rat u Libiji 2011. godine u kojem su pobunjenici uz pomoć zapadnih sila srušili režim Muammara Gaddafija. Posljedica tog rata je bio novi

²⁰ Penava, M, (2011), "Utjecaj migracija na europsko tržište rada." Ekonomska misao i praksa, vol. , br. 2, 2011, str. 335-362. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/75552>. (16.07.2019.)

²¹ Petrović, D.(2016.), Izbjeglištvo u suvremenom svijetu, Naklada Ljevak, Zagreb, str. 46.

²² Kingsley, P. (2016.), Nova odiseja: priča o europskoj izbjegličkoj krizi, Profil, Zagreb, str. 20.

civilni kojem se ne nazire kraj. Rat u Libiji nije istjerao puno ljudi u Europu, ali kakav takav organizacija za vrijeme Gaddafija služila je kao obrana granica Europe od migranata iz Subsaharske i srednje Afrike, što u novonastaloj ratnoj Libiji nije slučaj.²³

U vjerski i klanski podijeljenome Jemenu u tijeku je vojna intervencija Saudijske Arabije i drugih arapskih država, kako bi se slomio blok oporbe ustrojene oko tamošnje šijitske manjine, na isti način kako je to učinjeno u Bahreinu i tako suzbio utjecaj Irana. U Egiptu su Turska i Katar bili otvoreno na strani Mohameda Morsija i njegovog Muslimanskog bratstva, za razliku od Saudijske Arabije koja se svrstala uz vojni režim.²⁴

Za tranzicije u Arapskom proljeću posebno je svojstveno uplitanje stranih faktora, s vlastitim ciljevima i interesima, bilo pri rušenju diktatora – primjerice intervencija NATO-a pomogla je pri rušenju Gadafija u Libiji, bilo prilikom podupiranja strana u višegodišnjem građanskom ratu što se može vidjeti u Siriji, zemlji bogatoj naftom. Ekonomski razlozi su možda i najveći razlog miješanja zapadnih sila i Rusije.²⁵

Problem je započeo možda još 2001. godine od kada SAD pokrenuo niz vojnih operacija zbog rata protiv terora i sprječavanja masovnog kršenja ljudskih prava. Unatoč tomu što Američka politika opravdava vojne akcije kao nužne za promicanje mira, demokracije i ljudskih prava te zaštiti civilizacije od globalnog terorizma, sve su očitiji geopolitički i ekonomski razlozi. Naravno posljedice takve strategije supersile i nepoštovanja međunarodnog poretka i prava su razorena društva koja svojom nestabilnošću, kaosom, siromaštvom i rijekama imigranata ugrožavaju međunarodni mir i sigurnost.²⁶ Slična situacija pojavila se nakon Drugog svjetskog rata kada su u Europu dovedeni Američki proizvodi i te se kreditima iz SAD-a sufinancirao oporavak Europe (Marshall plan). Ako su ova nagađanja istinita krajnji cilj nije samo preuzimanje naftnih bušotina i geopolitički razlozi već isto stanje kao i nakon Drugog svjetskog rata.

²³ Tadić, J., Dragović, F. i Tadić, T. (2016). Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU. Policija i sigurnost, 25 (1/2016), str 20. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/160609>

²⁴ Tadić, J., Dragović, F. i Tadić, T. (2016). Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU. Policija i sigurnost, 25 (1/2016), str 23. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/160609>

²⁵ Tadić, J., Dragović, F. i Tadić, T. (2016). Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU. Policija i sigurnost, 25 (1/2016), str 20. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/160609>

²⁶ Milardović, A., Stranci pred vratima Europe, Pan liber, Zagreb, 2014. str. 76

Još jedan uzrok su glad i siromaštvo te bolesti što je na kraju i dovelo na neki način do tih građanskih ratova širom Afrike i Bliskog istoka. Naravno glad i siromaštvo su najviše izražene upravo u tim regijama svijeta od kuda dolazi najviše izbjeglica u Europu.

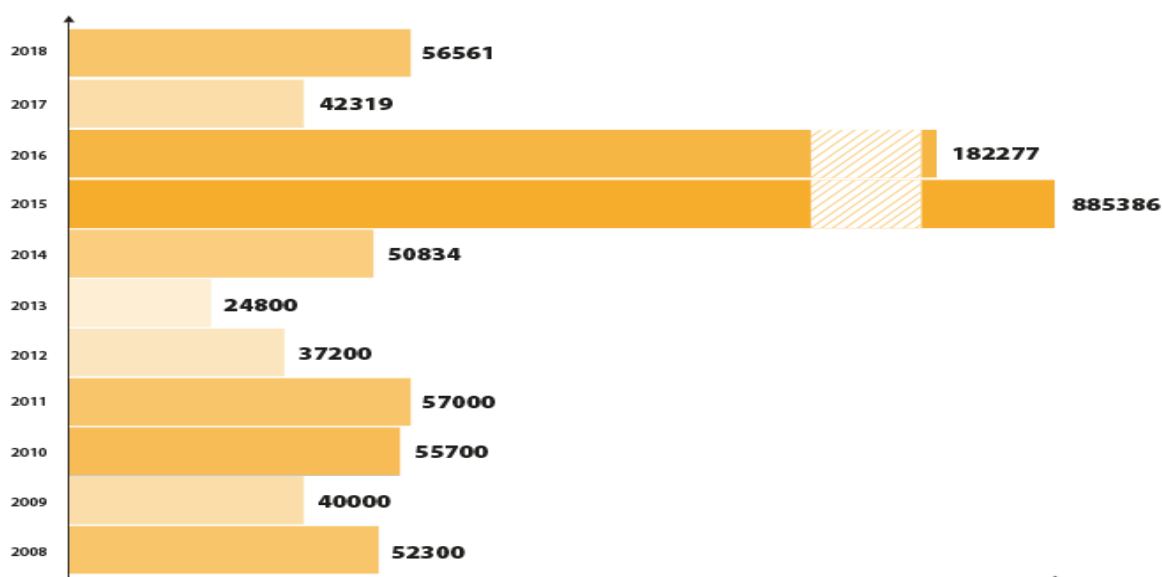
Naravno i prije 2014. godine bilo je ljudi koji su krenuli na put u potrazi za boljim životom, a za Europu to nije predstavljalo veliki problem jer su Europu branile zemlje poput Libije i Turske, naravno sve do „otvaranja vrata“ migrantima koju je prouzročila politika Angele Merkel. Na neki način umjetno se stvorio trend masovnog odlaska ljudi u Zapadne zemlje Europe pogotovo Njemačku koja se za njih smatra „obećanom zemljom“.

3.2.2. Obilježja ilegalnih migranata

Nakon što se 2017. godine broj smanjio u odnosu na 2016. godinu, u 2018. godini opet raste. U 2018. godini broj registriranih migranata na Balkanskoj ruti iznosio je 56 561. To je puno manje od 2015. godine kada je registrirano 885. 386 i 2016. u kojoj je Balkanskom rutom prešlo 182 277.²⁷ No radi se o registriranim prelascima, pa se tu postavlja pitanje koliki je stvarana broj. Registrirani broj se smanjuje zbog ponovnog, ali ovaj puta nasilnog zatvaranja granica. No jednako velik broj ljudi ulazi kroz druge rute.

Slika 8. Ilegalni prijelazi na Balkanskoj ruti od 2008. godine

²⁷ Migrantske rute, Frontex (2017.), Dostupno na:
<https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route/> (17.7.2019.)

Izvor: Migrantske rute, Frontex (2017.), Dostupno na:

<https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route/> (17.7.2019.)

Može se reći da je najgore prošlo, ali možda je to rezultat oštrijeg kontroliranja granica. Ratovi u prije navedenim državama i dalje traje te je politička situacija i dalje nestabilna. Možda je ovo povećanje u 2015. i 2016. godine bio samo prvi val.

Najviše migranata dolazi iz Sirije u kojoj bijesni rat od 2011. godine, nakon njih najviše ljudi dolazi iz Afganistana i Iraka, dok se na četvrtom mjestu nalaze Turci čiji se broj migranata utrostručio u 2018. godini te je porastao na 7.918 registriranih migranata. U zadnje vrijeme raste broj migranata iz država u kojima rata nema poput Alžira Maroka i Tunisa.²⁸ Najvjerojatnije se tu radi o strahu od početka rata ili terorističkih napada. Većinu migranata čine mladi ljudi odnosno mladi muškarci u punoj radnoj snazi te mlade obitelji. Naravno, premda dolaze iz regije u kojoj je politička situacija nestabilna već dulje vrijeme može se doći do zaključka da imaju slabije obrazovanje od našeg što znači da dolazi uglavnom jeftina radna snaga.

Samo 7% svih migranata „državljana trećih zemalja koji su ušli u Europsku uniju stigli su morskim putem, no to je vrlo malo u usporedbi s 51% onih koji su ušli prelaskom kopnenih granica i 42% onih koji su u Europsku uniju ušli preko međunarodnih graničnih prijelaza u

²⁸ Migrantske rute, Frontex (2017.), Dostupno na:

<https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route/> (17.7.2019.)

zračnim lukama.²⁹ Ipak je ulazak u Europu morskim putem najriskantniji, ali to je i razlog zašto je najviše izbjeglica iz Sirije te se najviše ljudi odluči za ilegalan ulazak kroz Balkansku rutu.

3.3. Politika Europske unije prema migracijama

Njemačka, Francuska, Belgija, Luksemburg i Nizozemska su 14. lipnja 1985. godine potpisali sporazum radi uklanjanja graničnih kontrola kako bi unaprijedili slobodu kretanja osoba i stvorili zajedničku viznu politiku, a 19. lipnja 1990. godine istih pet država potpisalo je Schengensku konvenciju koja omogućuje slobodno kretanje osoba u tzv schengenskom prostoru. Schengenska konvencija na snagu je stupila 1. rujna 1993. godine dok su granične kontrole ukinute 1995.³⁰ Problem se nije nazirao dok se u Europsku uniju i Schengenski sporazum nisu uključile države sa slabijom zaštitom i sigurnošću svojih granica prema državama izvan Europske unije.

Mnoge osobe kojima je potrebna međunarodna zaštita dolaze u EU kako bi zatražile azil. Zaštita se pruža ljudima koji bježe iz matičnih zemalja i ne mogu se vratiti u njih zbog opravdanog straha od progona ili rizika od izloženosti ozbiljnoj opasnosti. EU ima zakonsku i moralnu obvezu zaštititi one kojima je to potrebno. Države članice EU-a odgovorne su za razmatranje zahtjeva za azil te za odlučivanje o tome tko će dobiti zaštitu.³¹ Tijekom posljednjih 20 godina Europska unija postavila je neke od najvećih zajedničkih standarda u području azila u svijetu. U 2018. i 2019. godini europska migracijska politika strelovito je napredovala provedbom Europskog migracijskog programa koji je Junckerova Komisija predložila u svibnju 2015 godine.

Kao rezultat svih propusta tijekom migracijske krize 2015. godine, utvrđenih činjenica nakon terorističkih napada na teritoriju Europske unije 2015./2016., te slabe kontrole granica u smislu kontrole osoba koje su sudjelovale u borbama na kriznim područjima, dolazi do zakonodavnih promjena koje imaju za cilj učinkovitu kontrolu granica.³² Iako je početni cilj bio slobodno kretanje osoba unutar Europske unije sada se na neki način opet sve vraća na staro. Neke države poput Mađarske i Slovenije čak pokušavaju svoje granice zaštititi

²⁹ Milardović, A. (2014.), Stranci pred vratima Europe, Pan liber, Zagreb, str. 48.

³⁰ Dragović, F. (2018.), Sigurnost europskih granica i migracije, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, str. 66.

³¹ Europska komisija, (2017), Migracijska kriza, Bruxelles, Dostupno na: <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/hr/>

³² Dragović, F. (2018.), Sigurnost europskih granica i migracije, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, str.75.

nasilnim metodama (bodljikava žica te ograde i žilet).

Uspoređujući nacionalnu sigurnost i utjecaj granične sigurnosti – sigurnost graničnog područja – može se zaključiti da ugrožavanje granične sigurnosti nije i ne mora u svakom slučaju biti ugrožavanje nacionalne sigurnosti, ali sveukupno gledano, granična sigurnost odražava se na stanje unutarnje i ukupne nacionalne sigurnosti, i bilo bi pogrešno dijeliti ta dva sustava sigurnosti koji moraju nadopunjavati jedan drugoga klasičnim suzbijanjem nezakonitih radnji i razmjenom informacija relevantnih za ukupnu sigurnost zemlje. Sigurnost vanjskih granica Europske unije izravno utječe na unutarnju sigurnost svih država članica, neovisno o tome obavlja li određena zemlja nadzor granica ili ne, čime granična sigurnost izravno utječe na međunarodnu, tj. europsku sigurnost, ali i nacionalnu sigurnost svake zemlje članice.

Neovisno o poduzetim aktivnostima na razini država, vlade zapadnih zemalja suočile su se s pojavom na koju ne mogu samostalno djelovati s većim uspjehom, ali postalo je jasno da je međunarodna migracija, uključujući i milijune nezakonitih migranata širom svijeta, postala glavni uzrok i efekt novog međunarodnog poremećaja i vlade zapadnih demokracija grozničavo traže put da preveniraju navedeno okupljanje – ne zakonitu migraciju. Također, nastoje osigurati da države kao što su Poljska, Mađarska i Češka funkcioniraju kao „tampon“ države za neželjenu migraciju s istoka. Naravno kako se rute kretanja mijenjaju, mijenjaju se i „tampon“ zone.³³ Kako se Europska unija širi, u toj „tampon“ zoni su se našle i Hrvatska, BiH te Srbija, odnosno taj zadatak je na neki način prebačen na te države.

Razvoj sigurnosti granica na europskoj razini vidljiv je kroz izmjene europskih osnivačkih ugovora u posljednjih 20 godina. Počeci su bili vrlo općeniti, bez jasnih obveza zemalja članica, dok je danas to područje potpuno u nadležnosti europskih institucija. Kako rastu globalni sigurnosni izazovi, tako se može očekivati razvoj i napredak tog područja na europskoj razini, a tome u prilog govore i znatna financijska sredstva koja EU stavlja na raspolaganje članicama za kontrolu vanjske granice.³⁴ Sigurnost zemalja članica se znatno podignula, ali je njena promjena ovisna o dosta faktora, a to su zakon, kontrola granica, rad odgovarajućih službi, neriješena granična pitanja te politički i gospodarski procesi.

³³ Dragović, F. (2018.), Sigurnost europskih granica i migracije, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, str. 123.

³⁴ Tadić, J., Dragović, F. i Tadić, T. (2016). Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU. Policijska i sigurnost, 25 (1/2016), str. 33., Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/160609>

Kad je riječ o jačanju EU-ove politike vraćanja, u tom se pogledu i dalje poduzimaju koraci. Posebno je Agenciji za europsku graničnu i obalnu stražu povjerena inovativna i ambiciozna zadaća pružanja potpore državama članicama i osiguravanja operativne koordinacije u svim aspektima vraćanja. Pa ipak, prema podacima Eurostata, samo je polovini od oko milijun državljana trećih zemalja za koje je utvrđeno da su 2016. godine nezakonito boravili u EU-u naloženo da napuste EU, dok je zaista vraćeno 226. 000 osoba. Stope vraćanja i dalje su nezadovoljavajuće zbog neučinkovite primjene postojećih instrumenata na nacionalnoj razini i razini EU-a.³⁵ Ovakvo vraćanje migranata zvuči pomalo suludo jer ih države u koje se oni vraćaju ne zadržavaju i puštaju ih te samo povećavaju skupinu ljudi koja silom želi ući u Europsku uniju jer migranti nakon puštanja opet kreću na isti put. Na kraju migranti podcjenjuju opasnosti od ilegalnog ulaska u Europsku uniju. Također, imaju drugačiju predodžbu o tome kakav će im biti život ako u Europsku uniju uđu ilegalno.

Kad je riječ o uklanjanju temeljnih uzroka, EU i njezine države članice i dalje su najveći pružatelji razvojne pomoći, u okviru koje je 2016. osigurano 75,5 milijardi EUR ili gotovo 60% globalne pomoći članica OECD-a. Tim se financijskim sredstvima pomaže u poticanju gospodarstva partnerskih zemalja kako bi mladi dobili priliku izgraditi svoju budućnost, kako bi se zajamčila sigurnost opskrbe hranom i ishrane te pristup energiji te kako bi se učvrstilo dobro upravljanje i poštovanje ljudskih prava, uključujući i Afriku.³⁶ Iako su ovo velika ulaganja u nekima od tih zemalja političko stanje je i dalje nestabilno.

3.4. Pozitivni i negativni aspekti migrantskih kretanja na području Europske unije

Izbjeglička kriza kakvoj danas svjedočimo na granicama Europske unije u globalnim razmjerima nije ništa novo. Migracije postoje oduvijek, a prema njima se odnosilo različito.³⁷ Različita društva na različite načine odgovaraju na iste fenomene. Tako primjerice dolasci tražitelja azila ne predstavljaju sigurnosni problem ako nisu diskurzivno interpretirani kao problem.³⁸ Kao što je već navedeno postoji više vrsta migracija. Naravno neke od tih

³⁵ Europska komisija, (2017), O provedbi Europskog migracijskog programa, Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2017:0558:FIN:HR:PDF> (22.7.2019.)

³⁶ Europska komisija, (2017), o provedbi Europskog migracijskog programa, s.l., Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2017:0558:FIN:HR:PDF> (22.7.2019.)

³⁷ Brumec, D. (2018) Hrvati sele u Irsku, Njemačku..., a evo kamo idu građani iz bogatih Europskih zemalja, Večernji list, Zagreb, Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/i-bogati-se-sele-finci-u-svedsku-britanci-u-irsku-nijemci-u-francusku-1273368>

³⁸ Petrović, D. (2016.), Izbjeglištvo u suvremenom svijetu, Naklada Ljevak, Zagreb, 18.

migracija imaju pozitivne utjecaje. U Europi je danas više onih migracija koje imaju negativne utjecaje iako danas u svakoj migraciji možemo naći negativne posljedice, ali to opet ovisi o kome ili o čemu se radi (gospodarstvo, kultura, ljudi, prostor općenito...).

Ta vrsta migracija, u kojoj ljudi iz drugačijih kultura u velikim brojevima pristižu u Europu u očajničkom pokušaju pronalaska boljeg života, zasjenila je jednu drugu vrstu migracija to jest onu između europskih zemalja koja je u samoj srži političkih rasprava u siromašnijim zemljama članicama u EU poput Hrvatske.³⁹ Osim što dolaze ljudi iz drugih kultura koji će ovdje činiti jeftinu radnu snagu, odlaze ljudi koji su visoko obrazovani i koji mogu raditi na napretku zemlje, no sličan problem imaju sve zemlje na istočnoj strani Mediterana. Za ostatak Europske unije je to dobra stvar zato što ta visoko obrazovana radna snaga dolazi upravo njima. Posebice se tu radi o Njemačkoj i Velikoj Britaniji, države u koje odlazi najveći broj ljudi.

Još jedan problem će se javiti nakon nekog duljeg vremena, Europa će postati prenaseljena, te će Europski narodi polako gubiti svoj identitet. To će se prvo odraziti na turizam.

No, postoji i druga odnosno na neki način pozitivna strana. Iz zemalja zahvaćenim krizama i ratovima te gladi, dolaze uglavnom mladi ljudi te popravljaju starosnu sliku Europe. Također, dolaze ljudi zbog kojih mi sebe možemo nazivati ljudima jer im pomažemo. Nitko ne ide na put iz svoje zemlje ako tamo ne vidi budućnost, a taj put nosi mnogobrojne opasnosti te je život tih ljudi ugrožen. Svako malo čujemo za tragedije migranata u Sredozemnom moru pa je ljudski život i spašavanje ljudskih života na prvome mjestu i treba biti na prvom mjestu, iako možda s tim indirektno ugrožavamo svoju budućnost. Naravno, u pozitivne migracije možemo svrstati i turizam, ali upravo turizam bi mogao u cijeloj Europi patiti zbog migrantske krize jer osjećaj sigurnosti nije isti kao prije.

³⁹ Petrović, D. (2016.), Izbjegništvo u suvremenom svijetu, Naklada Ljevak, Zagreb, 20.

4. UTJECAJ MIGRANTSKE KRIZE NA TURIZAM U HRVATSKOJ

Već je 2018. godine pala stopa rasta dolazaka u Hrvatsku u odnosu na 2017. godinu. Migrantska kriza je sigurno pridonijela tome, ali to se još ne vidi u potpunosti. Različita društva na različite načine odgovaraju na iste fenomene. Tako primjerice dolasci tražitelja azila ne predstavljaju sigurnosni problem ako nisu diskurzivno interpretirani kao problem.⁴⁰ Tu veliku ulogu igraju mediji. Oni mogu svojim radom stvoriti neku destinaciju, ali je isto tako vrlo lako mogu uništiti. Od njih ponajviše društvene mreže te novinarstvo koje stvara osjećaj sigurnosti u nekim zemljama. Migrantskom krizom mogli bi doći ljudi koji će činiti jeftinu radnu snagu te zamijeniti Hrvate koji odlaze u zemlje zapadne Europe.

4.1. Utjecaj migrantske krize na dolazak turista u Hrvatsku

Turizam je jako osjetljiv na događaje u okolini te se svaka kriza može smatrati opasnom. Na kraju svega turizam može krenuti neočekivanim putem pa bi se motiv dolaska u Hrvatsku mogao promijeniti i tako bi došlo do razvoja neželjenih vrsta turizma.

Naravno bit će potrebno neko vrijeme da se to odrazi na turizam, ali tako i na cijelo gospodarstvo. Hrvatska ovisi o turizmu jer upravo on čini 20% BDP-a odnosno petinu gospodarstva, a to treba zabrinjavati upravo zbog ovakvih scenarija poput migrantske krize.

Turizam u nekim područjima treba tek početi s neakvim razvojem, no zbog ovakve situacije mogao bi biti potpuno prekinut. Riječ je o Slavoniji kroz koju prođe najveći broj migranata u Hrvatskoj. Ta regija je ionako u svakom pogledu u zaostatku za ostatkom Hrvatske pa tako i u turizmu. Trebao bi postati opravdani strah da se zbog migracija to područje ostane bez turizma. Nije samo problem to što migranti nasilno pokušavaju ući u Hrvatsku, već ljudi koji bi trebali raditi i biti tamo u budućnosti, a to su mlade obitelji odlaze izvan zemlje. Sličan bi se problem mogao pojaviti s onima koji granicu s BiH pokušavaju prijeći u Velikoj Kladuši i sličnim područjima koja vode prema Lici i Gorskom kotaru.

U nekoj daljoj budućnosti migranti s Bliskog istoka i iz Afrike mogli bi početi trajno naseljavati takva područja, a s time bi ta područja ostala bez svojeg identiteta i turizma pa čak i mogućnosti za razvoj turizma. Također će tomu pridonijeti odlazak Hrvata iz tih područja.

⁴⁰ Petrović, D. (2016.), Izbjegništvo u suvremenom svijetu, Naklada Ljevak, Zagreb, str. 144.

Upravo bi se zbog sigurnosti, ali i zbog povećanja cijena mogao izgubiti velik broj turista. To će uvelike pretrpjeti najuspješnija turistička regija u Hrvatskoj. Primorska Hrvatska nije baš atraktivno rješenje migrantima zbog svojeg geografskog položaja, ali se njen problem krije u okolini. Primorska Hrvatska bi mogla ostati bez većeg broja turista jer su područja oko nje kritična. Naslijeđeni konfliktni potencijal rata na etno-religijskoj osnovi iz 1990-ih godina, nestabilnost i ranjivost političkog sustava, slaba efikasnost upravnih u odnosu na snagu stranačkih institucija te odlaske boraca na strana ratišta nepobitno su snažan izvor nestabilnosti u neposrednom susjedstvu Dalmacije, prije svega u Bosni i Hercegovini.⁴¹

Možda zvuči kaotično, ali postavlja se pitanje što će ti ljudi nastanjivati, odnosno koje objekte. Svaki azil ima svoj kapacitet i određeni broj azilanata koji može primiti, a broj migranata je sve veći, jer im je put u Sloveniju i Mađarsku sve teži, a obje zemlje vraćaju migrante u Hrvatsku. U budućnosti bi se zakonom mogao osigurati boravak migranata u hotelima, kampovima i kućama za odmor, no to opet ovisi o politici Hrvatske, žele li se zaštititi migranti ili turizam, ali i politici Europske unije. No, to je problem budućnosti naspram ovoga što se već može čuti, a to je da se događaju provale u kuće i kuće za odmor. U budućnosti bi to mogle biti provale u hotele, motele i kampove.

4.2. Uloga medija u izvještavanju o migracijama

Vlasnici medija putem urednika zbog različitih interesa svjesno nameću „senzacionalistički“ pristup i sadržaj izborom i načinom obrade pojedinih tema.⁴² Mediji često imaju potrebu preuveličati neke situacije kako bi privukli pozornost i pospješili svoje poslovanje. Rasprava u medijima znatno pridonosi tome kako će se neki događaj doživjeti od strane onih koji prate medije. To u svakom slučaju posredno može utjecati na razvoj cijele situacije, ali i njene posljedice.

Usprkos velikom intenzitetu izbjegličkih kretanja prema EU, razmjeri ove krize još uvijek brojčano nisu toliko dramatični koliko se u javnom diskursu implicira, posebice ako se uzme u obzir da se većina izbjeglica nalazi izvan Europske unije.⁴³

⁴¹ Botić, J., Boban, M., (2018), Gestrateški i sigurnosni aspekti potencijalnih utjecaja suvremenih migrantskih kretanja na dalmaciju, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Služba prosvjetne inspekcije, Split, str. 14.

⁴² Gavranović, A. (2015.), Mediji, turizam, javnost, Visoka poslovna škola Libertas, Zagreb, str. 89.

⁴³ Baričević, V. (2015). Izbjeglička i migracijska pitanja kao izvor trajne krize Europske unije: neuspjeh europskih politika azila i migracija. Političke analize, 6 (23), str.8., Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/151255>

Nepotrebno je posebno isticati veliku ulogu turističkih novinara u promicanju tih novih trendova u suvremenom turizmu. Zapravo, mediji i specijalizirani turistički novinari odigrali su možda najveću pozitivnu ulogu u promociji turističkih vrijednosti i jačanju turizma.⁴⁴ Isto tako kao što mediji imaju moć u razvoju nečeg, tako mogu i uništiti neke stvari. Ponajviše se to odnosi na turizam koji je osjetljiv.

U stručnoj, ali i u općoj javnosti, zapaža se već dulje vrijeme trend rasta senzacionalističkog pristupa koji vodi do banalizacije tema i spuštanja razine novinarstva.⁴⁵ Svaka krizna situacija velik je izazov za aktere sustava kriznog upravljanja koji nastoje održavati razinu nacionalne sigurnosti na kvalitetnoj razini. U tom procesu ne smije se zanemariti i podcijeniti utjecaj medija. Mediji potencijalno mogu imati presudnu ulogu u tome kako će se neka krizna situacija odraziti na domaću i svjetsku javnosti.

Mediji bi tijekom izvještavanja trebali djelovati u korist sustava kriznog upravljanja i to tako da pružaju točne i pouzdane informacije. U tome bi im trebali pomoći menadžeri kriznog upravljanja dajući im točne informacije, i pritom im ne ostavljati puno prostora za senzacionalističko izvještavanje. Važnost uloge medija ne očituje se samo neposredno nakon izbijanja krize, već i mnogo kasnije nakon nje.

Vlasnici medija mogu i trebaju upotrijebiti snagu medija za promociju kampanja koje sadrže poruke o stabiliziranosti destinacije, obnavljanju pozitivnog imidža destinacije te vraćaju povjerenje turista u sigurnost destinacije. Turističke zemlje, posebice one koje se u velikoj mjeri oslanjaju na turizam kao što je Hrvatska, nemaju veliki izbor već primijeniti strategije upravljanja kriznog menadžmenta kako bi se nosili s nepredvidljivim događajima, ali i događajima poput migrantske krize.

4.3. Utjecaj iseljavanja radne snage iz Hrvatske na doseljavanje stanovništva

Migrantska kriza je na neki način i zasjenila gorući problem u Hrvatskoj, a to je iseljavanje Hrvata. Najveći je razlog odlaska je ekonomski, a to je slaba mogućnost zaposlenja niska primanja te loši radni uvjeti. To je isti čimbenik koji najviše utječe na migrante koji dolaze s Bliskog istoka i iz Afrike. Jedina razlika je u tome što je ovdje standard življenja viši.

⁴⁴ Gavranović, A. (2015.), Mediji, turizam, javnost, Visoka poslovna škola Libertas, Zagreb, str 55.

⁴⁵ Gavranović, A. (2015.), Mediji, turizam, javnost, Visoka poslovna škola Libertas, Zagreb, str 92.

Najjednostavniji teorijski model migracija pretpostavlja dva geografski udaljena tržišta rada između kojih troškovi migracije ne postoje, migranti i domaći stanovnici savršeni su supstituti u proizvodnji (homogenost rada), a kapital nije mobilan. U takvoj idealno zamišljenoj situaciji radnici migriraju na tržište s višom nadnicom te se tako zaposlenost na tom tržištu povećava, a na tržištu s nižom nadnicom smanjuje. No, zaposlenost domaćih radnika na tržištu s višom nadnicom zapravo se smanjuje jer ih je manje voljno raditi pri nižoj nadnici. U tom se smislu domaći radnici odupiru imigrantima optužujući ih kako smanjuju domaće nadnice na tako niske razine da se više ne isplati raditi, odnosno kako „oduzimaju“ poslove domaćim radnicima.⁴⁶

Za razliku od povijesnih migracija obilježje suvremenih migracija jest da Hrvatsku danas napuštaju i zaposlene i visokoobrazovane osobe. Dugoročno to vodi siromašenju ili gubitku socijalnog kapitala, odnosno smanjenju gospodarske dinamike i kvalitete tržišta rada u Hrvatskoj. Naime u svijetu ne postoji nijedna zemlja koja je uz snažnu prirodnu depopulaciju i iseljavanje produktivnog mladog stanovništva uspjela obnoviti svoje gospodarstvo ili ga učiniti uspješnim.⁴⁷ Najveću sklonost migriranju ima mlado stanovništvo koji bi trebali biti najproduktivniji dio društva. Ista priča je i s migrantima iz Afrike i s Bliskog istoka.

Obrazovanje svih razina zaposlenika postaje sve više resurs o kojemu ovisi uspješnost poslovanja, a nastavno na to i daljnjeg razvoja svih dijelova gospodarskog sustava svake zemlje. Posebice je to važno u turizmu jer turizam je "ljudska industrija" koja djeluje isključivo na zadovoljavanju ljudskih potreba iz sfere duševnog zadovoljstva ljudske jedinice. Turizam je dio svjetskog ekonomskog sustava, ali ostvaruje veliki utjecaj na nacionalne gospodarske sustave koji se od svojih početaka najbrže i najstabilnije razvijao, a uz to je poticao i razvoj novih poslova i zanimanja vezanih uz njega, koja ranije nisu postojala.⁴⁸ Jedina stvar u kojem se naše stanovništvo razlikuje od migranata koji dolaze jest to da su kvalitetnija radna snaga. Najviše odlazi visoko i srednje obrazovano stanovništvo.

Najviše osoba odlazi iz najslabije razvijenih dijelova Hrvatske. Ljudi najviše odlaze iz Požeško-slavonske, Ličko-senjske, i Brodsko-posavske županije. Najmanje ljudi odlazi iz

⁴⁶ Penava, Marija. "Utjecaj migracija na europsko tržište rada." *Ekonomski misao i praksa*, vol. , br. 2, 2011, str. 345. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/75552>. (25.07.2019.)

⁴⁷ Jurić, T. (2018.), *Iseljavanje Hrvata u Njemačku: gubimo li Hrvatsku*, Školska knjiga, Zagreb, str. 149.

⁴⁸ Vizjak, A. (2015.), Vizjak M., *Obrazovanje kao uvjet daljnjeg uspješnog razvoja turizma*, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Sveučilište u Rijeci, Opatija, str. 156.

Varaždinske, Međimurske i Krapinsko-zagorske županije te iz onih regija koje imaju najveću dobit od turizma (južna i srednja Dalmacija i Istra). To znači da je iseljavanje izravna posljedica nejednakog prostornog razvoja zemlje.⁴⁹

Naravno postavlja se pitanje tko će zamijeniti radnu snagu koja odlazi. U ugostiteljstvu se 2019. godine primjećuje veća potraga za stranom radnom snagom koja je puno jeftinija, ali i slabije obrazovana. Visoko obrazovanu radnu snagu će zbog loših uvjeta rada i loših plaća zamijeniti nisko obrazovana i slabije kvalitetnija radna snaga. To u turizmu ima dodatni efekt jer se radi o tome da je ljudska snaga dio turističke ponude i doživljaja. Tako ustvari turizam gubi na kvaliteti pa se opet vraćamo na masovnost turizma bez svog identiteta.

4.4. Osjetljivost turizma na nasilne događaje

Od samih početaka turizam je bio izložen raznovrsnim negativnim događajima. Zajedničko tim svim događajima je da su nepredvidivi, a tu se radi o gospodarskim i političkim krizama, prirodnim katastrofama, zaraznim bolestima, ratovima, terorističkim napadima.

Turizam ima izraženu osjetljivost na nasilne događaje u svojoj okolini. Migrantska kriza i nije tako nasilan događaj sam za sebe, ali posljedice koje će se događati u budućnosti koje su uzrokovane migrantskom krizom mogle bi biti kobne za turizam. Ponajviše se tu radi o opasnosti od terorističkog napada, ali i konflikti između pripadnika različitih kultura. Kao što smo već iz povijesti naučili događaji koji su bili nalik na migrantsku krizu u budućnosti su izazvali ratove i krize. Također, migranti koji dolaze sa sobom nose raznorazne probleme pa s njima dolaze i njihove bolesti koje također mogu utjecati na sigurnost, a turist bira destinaciju koja je sigurnija.

Fenomen stranih džihadista u Siriji i Iraku uistinu je svjetski, stoji u priopćenju grupe Soufan sa sjedištem u New Yorku. U tim dvjema zemljama trenutačno se nalazi između 27.000 i 31.000 stranih džihadista porijeklom iz 86 zemalja. Brojka se više nego udvostručila od posljednjeg istraživanja grupe provedenog 2014. godine kada ih je evidentirano 12.000, unatoč međunarodnim naporima da se priljev stranih militanata koji putuju u Siriju smanji", stoji u priopćenju.⁵⁰ Postoji velika opasnost da se ljudi koji su otišli boriti se u Siriju prije 5

⁴⁹ Jurić, T. (2018.), Iseljavanje Hrvata u Njemačku: gubimo li Hrvatsku, Školska knjiga, Zagreb, str. 90.

⁵⁰

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/udvostrucio-se-broj-dzihadista-isisa-iz-zapadne-europe-sve-vise-simpatizer-a/861032.aspx> (3.8.2019)

godina vrata u svoje zemlje zajedno s migrantima koji pristižu s Bliskog istoka. To bi moglo povećati broj terorističkih napada u Europi, ali ono što je bitnije i dovesti do napada u Hrvatskoj baš zato što se nalazi u tampon zoni, jer se tu vraća većina ilegalnih migranata. Potencijalni teroristi su tu u prednosti jer ih je teško identificirati u većoj skupini ljudi.

Za primjer utjecaja terorizma na turizam možemo uzeti grad Pariz koji je bio meta napada 2015. godine. Jedan od njih je bio na uredništvo Charlie Hebdo. Odmah je pala sigurnost cijele regije. Nakon napada došlo je do otkazivanja javnih događanja i povećala se netrepeljivost prema muslimanima u Francuskoj. Ovakvi napadi u Francuskoj pojavili su se u vrijeme kada je Europa bila usred migrantske krize. To je dodatno povećalo nesigurnost putovanja i zaoštrilo globalne političke odnose. Povećao se strah od terorističkih napada, a usred migracija ljudi iz Afrike i s Bliskog istoka mnoge zemlje unutar Europske unije zatvorile su svoje granice kako bi se obranile od mogućeg napada. Time je počinjena izravna šteta na račun Schengenskog sporazuma koji je omogućavao slobodu kretanja. Postoji mogućnost da će u budućnosti ovakve situacije imati bitan utjecaj na turistička kretanja.

Terorizam za cilj bira veliku skupinu ljudi i masovna okupljanja na što manjem mjestu jer je tako broj žrtava veći. Hrvatski turizam ima baš takve karakteristike. U medijima se 2018. godine mogla vidjeti prenapučenost turista u Dubrovniku, na Plitvičkim jezerima, te na glazbenim manifestacijama koje se odvijaju na Zrću i na Ultri u Splitu.

Istaknuto je da migrantska kriza ne predstavlja toliku opasnost sama po sebi, ali broj turista bi se mogao smanjiti zbog smanjene sigurnosti u destinaciji. Što se više šire informacije o napadima migranata na ljude u destinaciji, provale u kuće, kuće za odmor i slično, to je veća mogućnost za smanjenje broja turista. Ista stvar se događa ako se dogodi napad na migrante. To je možda čak i gori oblik jer to više govori o našoj gostoljubivosti.

Velika prijetnja koja dolazi s migrantima jesu i bolesti. Migranti koji dolaze su uglavnom iz zemalja koje imaju slabo razvijen zdravstveni sustav. Iako se ne radi o nasilnom događaju također može biti pogubno ne samo za turizam, već i za stanovništvo. Ovakvi događaji možda ne bi imali velikog utjecaja na turizam da nije već spomenutih medija.

4.5. Neželjeni razvoj turizma u kontekstu migracija

Nezakoniti prelasci državne granice jedan su od važnijih vidljivih pokazatelja prijetnji sigurnosti neke zemlje i propusta u sustavu nadzora državnih granica, te su u

uzročno-posljedičnoj vezi s krijumčarenjem i trgovinom ljudi preko državne granice i mogućim kasnijim djelovanjem u organiziranim kriminalnim skupinama.⁵¹ Nastanak državnih granica i njihovo kontroliranje trebalo je smanjiti kriminal, ali je to imalo upravo suprotan efekt jer su granice pogodovala nastanku organiziranih skupina ljudi koji će zarađivati na ilegalnom prebacivanju ljudi preko granice. Naravno, u to se uključuju i oni koji bi trebali štiti granice, a to su policija i vojska koja u mnogim državama nema dovoljno visoke plaće pa raste i stopa korupcije.

Ljudima se trguje kako bi se na taj način ostvarila znatna materijalna dobit, a žrtve se može iskorištavati na različite načine i s različitim ciljevima kao što su: prisilna prostitucija, prosjačenje, rad u pornografskoj industriji, prisilni rad, lažni i/ili prisilni brak, uključivanje u seks turizam i industriju zabave, trgovanje ljudskim organima, nelegalna posvojenja, raspačavanje droge, iskorištavanje djece kao vojnika te zloupotreba u sportu.⁵² U posljednje vrijeme krijumčarenje ljudi je sve više povezano sa zločinačkim organizacijama koje su uključene u trgovinu oružjem i drogom. U procjeni Europolu o ozbiljnom i organiziranom kriminalu za 2017. godinu naznačeno je da je krijumčarenje migranata postala jedna od najprofitabilnijih i rasprostranjenih kriminalnih aktivnosti organiziranog kriminala u Europskoj uniji.⁵³ Razvoj organiziranog krijumčarenja ljudi širom otvara vrata razvoju nekih drugih vrsta turizma. Jedan od njih je i seks turizam.

Seks turizam podrazumijeva svako turističko putovanje koje je ostvareno kako bi se zadovoljila seksualna potreba bez obzira na to što je uzrok seksualnoj potrebi. Do prije desetak godina bilo je razvijeno tzv. „galebarenje“, no to je bio puno blaži oblik od ovoga koji bi se mogao pojaviti. Razvoj ovakvog oblika turizma dovodi do uništavanja tradicionalnih vrijednosti, narušavanja izgleda destinacije, migracija lokalnog stanovništva zbog osjećaja nesigurnosti, povećanja kriminalnih aktivnosti te širenja zaraznih bolesti. Uzroci koji će doprinijeti razvoju takvog oblika turizma su siromaštvo onih koji dolaze, nezaposlenost, potražnja za seks uslugama, te mediji. Seks turizam već postoji u Hrvatskoj, ali on nije tako raširen kao što bi mogao biti razvojem krijumčarenja zbog migrantske krize. U ovakvoj situaciji bi se našle sve zemlje sadašnje tampon zone i imale bi isti problem, ali Hrvatska bi

⁵¹ Dragović, F. (2018.), Sigurnost europskih granica i migracije, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, str. 111.

⁵² Hrvatski crveni križ (2019)

<http://www2.hck.hr/hr/kategorija/kategorije-azil-i-migracije-trgovanje-ljudima-oblici-iskoristavanja-216> (4.8.2019.)

⁵³ Dragović, F. (2018.), Sigurnost europskih granica i migracije, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2018. str. 125.

imala najveći problem upravo zbog velikog broja turista. Može se dogoditi da se motivacija za dolazak u Hrvatsku preokrene. Razvoj krijumčarenja dovodi i do velike rasprostranjenosti droge koja se također može uključiti u cijelu priču.

Još jedan problem koji bi se mogao pojaviti spojio bi masovnu izgradnju apartmana i migrantsku krizu. Hrvatska ima dosta stranih hotela, ali to znači i uvoz radne snage koja radi u tim hotelima. Temelj turizma trebao bi biti čovjek, a ne zgrada, jer ona služi samo za obavljanje djelatnosti. U dogledno vrijeme bi nam trebala pasti kvaliteta usluge upravo zbog uvoza radne snage, koja će zahvaljujući migrantskoj krizi biti sve bliže i neće ju trebati uvoziti. Pogreška je u tome što se želi samo povećati kapacitet, ali bez podizanja kvalitete. Što je više smještajnih kapaciteta to je veća potreba za radnom snagom, a plaće nisu zadovoljavajuće. Ako potaknemo domicilno stanovništvo i potičemo cjelogodišnji rad konkretnim mjerama, onda nemamo potrebe za izgradnjom novih kapaciteta, nego samo za podizanjem kvalitete na postojećima.

5. ZAKLJUČAK

Hrvatska i dalje razvija masovni turizam koji se temelji na „suncu i moru“, a takvog imidža se teško riješiti. Brzi rast turizma u Hrvatskoj i slab razvoj ostatka gospodarstva doveo je do situacije da petina gospodarstva ovisi o turizmu. Velika masovnost i izražena sezonalnost te ovisnost o turizmu dovele su do toga da se previše očekuje od turizma, ali se premalo ulaže, te su ta ulaganja do sada bila bez nekakvih realnih i konkretnih ciljeva. Masovnost i sezonalnost znače i manju sigurnost u koju se ne ulaže dovoljno što ne ide u prilog razvoju turizma. Kada to sve zbrojimo Hrvatska je i dalje zemlja u koju se dolazi zbog njenih ljepota, a ne zbog novostvorenih atrakcija i raznovrsnošću ponude.

Migrantska kriza već sada ima utjecaj na sigurnost mnogih europskih zemalja. Kao što je poznato iz povijesti, većina ovakvih migracija naroda završavala je novim krizama i ratovima na područjima useljenja. Uzrok ove migrantske krize su ratovi u Africi i na Bliskom istoku. Naravno, to nije jedini uzrok jer u tim dijelovima svijeta najviše dolazi do izražaja razlika između bogatih i siromašnih pa se zato kao uzroci iseljavanja uzimaju i glad, siromaštvo te bolesti.

Zapadne zemlje počinju se suočavati s problemom koji su na neki način same stvorile krivim političkim potezima. Europska unija poduzima mjere za smanjenje broja migranata, ali neke države unutar same EU će zbog toga ispaštati. Države kao što su Mađarska i Slovenija već su postavile žičane ograde za zaštitu od proboja migranata. To znači da su Hrvatska, BiH i Srbija na neki način dobile status tampon zone jer će te države zaustavljati najviše migranata, te će se u te države najviše migranata vraćati zbog dobro ograđenih granica s sjevernim susjedima.

Migrantska kriza mogla bi se odraziti na razvoj turizma u Hrvatskoj pa tako i na cijelo gospodarstvo. U Hrvatsku se i dalje dolazi zbog njenih ljepota, a ne zbog ponude pa je takvu zemlju zbog osjećaja sigurnosti lako zamijeniti. Osjećaj sigurnosti mogao bi narušiti mogući teroristički napadi ljudi koji su iz Europe otišli u rat u Siriju. Također, migrantska kriza u blizini sama po sebi stvara osjećaj nelagode i oslabljene sigurnosti, a uz pomoć medija loše informacije i slike iz destinacije mogu doći do bilo koga. Nadalje, visokoobrazovanu radnu snagu koja bi trebala raditi i u turizmu zamijenit će uvozna strana i jeftinija radna snaga koja će smanjiti vrijednost turizma, a takva radna snaga biti će još bliže i neće ju trebati uvoziti.

Turizam bi se mogao razviti u neočekivanim smjerovima, a Slavonija i Gorski kotar u kojima turizam tek počinje s razvojem zbog osjećaja sigurnosti mogao bi ostati i bez investicija za daljnji razvoj turizma.

Literatura

1. Baričević, V., Izbjeglička i migracijska pitanja kao izvor trajne krize Europske unije: neuspjeh europskih politika azila i migracija. Političke analize, 2015
2. Dragović, F., Sigurnost europskih granica i migracije, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2018.
3. Gavranović, A., Mediji, turizam, javnost, Visoka poslovna škola Libertas, Zagreb, 2015.
4. Gržinić, J., Suvremeni trendovi u turizmu, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula, 2014.
5. Jurić, T., Iseljavanje Hrvata u Njemačku: gubimo li Hrvatsku, Školska knjiga, Zagreb, 2018.
6. Kingsly, P. Nova odiseja: priča o europskoj izbjegličkoj krizi, Profil, Zagreb, 2016.
7. Kunst, I., Hrvatski turizam i EU integracije: prilog razvojnoj održivosti, Naklada Jesenski i Turk: Institut za turizam, Zagreb, 2012.
8. Milardović, A., Stranci pred vratima Europe, Pan liber, Zagreb, 2014.
9. Penava, M, "Utjecaj migracija na europsko tržište rada." Ekonomska misao i praksa, vol. , br. 2, str. 335-362. (2011)
10. Petrović, D., Izbjegništvo u suvremenom svijetu, Naklada Ljevak, Zagreb, 2016
11. Tadić, J., Dragović, F. i Tadić, T. Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU. Policijska i sigurnost, 2016.
12. Vizjak, A., Vizjak M., Obrazovanje kao uvjet daljnjeg uspješnog razvoja turizma, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2015.
13. Vukonić, B., Turizam: budućnost mnogih iluzija, Visoka poslovna škola Utilus: Plejada, Zagreb, 2010.

Internetski izvori

- https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html
- <https://mint.gov.hr/pristup-informacijama/dokumenti-80/statistika-11514/arhiva-12059/12059>
- https://htz.hr/sites/default/files/2019-06/HTZ%20TUB%20HR_%202018_0.pdf
- <https://www.dzs.hr>
- <http://www.poslovni.hr/hrvatska/evo-gdje-su-najvece-place-u-turizmu-332928>
- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40619>
- <https://www.hck.hr/>
- <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route>
- <https://hrcak.srce.hr/160609>
- <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/hr/>
- <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2017:0558:FIN:HR:PDF>
- <http://www2.hck.hr/hr/kategorija/kategorije-azil-i-migracije-trgovanje-ljudima-oblici-iskoristavanja-216>
- <https://www.index.hr/vijesti/clanak/udvostrucio-se-broj-dzihadista-isisa-iz-zapadne-europe-sve-vise-simpatizera/861032.aspx>
- <https://www.vecernji.hr/vijesti/i-bogati-se-sele-finci-u-svedsku-britanci-u-irsku-nijemci-u-francusku-1273368>
- <https://prezi.com/mvkcryqj3qjd/turisticke-regije-u-hrvatskoj/>

Popis slika

Slika 1. Dolasci turista u Hrvatsku po mjesecima u 2018. godini

Izvor: https://htz.hr/sites/default/files/2019-06/HTZ%20TUB%20HR_%202018_0.pdf

Slika 2. Smještajni kapaciteti Hrvatske po županijama u 2017. i 2018. godini

Izvor: https://htz.hr/sites/default/files/2019-06/HTZ%20TUB%20HR_%202018_0.pdf

Slika 3. Osnovni pokazatelji razvoja turizma u Hrvatskoj u razdoblju 1980.-2015. godine

Izvor: https://htz.hr/sites/default/files/2019-06/HTZ%20TUB%20HR_%202018_0.pdf

Slika 4. Dolasci turista u Hrvatsku po županijama u 2017. i 2018. godini

Izvor: https://htz.hr/sites/default/files/2019-06/HTZ%20TUB%20HR_%202018_0.pdf

Slika 5. Kretanje stopa rasta BDP-a Hrvatske u razdoblju 2011.-2017. godine

Izvor: <https://www.dzs.hr>

Slika 6. Zaposleni u ugostiteljstvu u Hrvatskoj u razdoblju 2003.-2018. godine.

Izvor: https://htz.hr/sites/default/files/2019-06/HTZ%20TUB%20HR_%202018_0.pdf

Slika 7. Prosječne neto plaće u pravnim osobama u Hrvatskoj u razdoblju 2008.-2016. godine

Izvor: <https://www.dzs.hr/>

Slika 8. Ilegalni prijelazi na Balkanskoj ruti od 2008. godine

Izvor: <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-mediterranean-route>

Popis tablica

Tablica 1. Dolasci i noćenja turista u Hrvatskoj u razdoblju 2009.-2018. godine (u tisućama)

Izvor:

<https://mint.gov.hr/pristup-informacijama/dokumenti-80/statistika-11514/arhiva-12059/12059>

Životopis

OSOBNE INFORMACIJE

Luka Štenta

✉ luka.stenta6@gmail.com

Spol Muško | Datum rođenja 19/01/1998 | Državljanstvo Hrvatsko

RADNO ISKUSTVO

(1.6.2017.-1.9.2017.)
(1.5.2018.-31.8.2018)

Viličarist

Jamnica plus d.o.o. , Čabdin

- Priprema robe za utovar

Djelatnost ili sektor Skladištenje i logistika

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

Upišite datumima (2012 -
2016)

Ekonomist

Zamijenite razinom
NKO-a ako je
primjenjivo

Ekonomska škola, Većeslava Holjevca 11, 10450 Jastrebarsko

- Računovodstvo, bankarstvo, analiza financijskih izvještaja, marketnig, poslovne komunikacije

(1.5.2017.-31.5.2017)

Viličarist

Instruktažni centar – Križevci i F. Račkog 4

(1.9.2016-20.10.2016)

Lovac

Vladimira Nazora 63, 10 000 Zagreb

- Kinologija, lovna balistika, osnove ekologije, lov divljači

OSOBNE VJEŠTINE

Materinski jezik

Hrvatski

Ostali jezici

RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
Slušanje	Čitanje	Govorna interakcija	Govorna produkcija	

Engleski	B2	B2	B1	B2	B1
Njemački	C1	C1	C1	C1	C1

Stupnjevi: A1/2: Temeljni korisnik - B1/B2: Samostalni korisnik - C1/C2 Iskusni korisnik
[Zajednički europski referentni okvir za jezike](#)

Digitalne vještine

SAMOPROCJENA				
Obrada informacija	Komunikacija	Stvaranje sadržaja	Sigurnost	Rješavanje problema
Samostalni korisnik	Iskusni korisnik	Samostalni korisnik	Samostalni korisnik	Temeljni korisnik

Stupnjevi: Temeljni korisnik - Samostalni korisnik - Iskusni korisnik
[Digitalne vještine - tablica za samoprocjenu](#)

Ostale vještine

Planiranje, Predviđanje

- Šah

Timski rad

- Nogomet

Vozačka dozvola

B, AM, F, G

